

**”Det er ikke rummet som sådan
der er rart”**

- rapport om børns fysiske skolemiljø

”Det er ikke rummet som sådan der er rart”

- rapport om børns fysiske skolemiljø

Udgiver:

Børnerådet

Vesterbrogade 35A, 1620 København V

Tlf.: 3378 3300

Fax.: 3378 3301

E-mail: brd@brd.dk

Tekst:

Konsulent Dorrit Hermann, Børnerådet

Dataindsamling og analyse:

Datagrundlaget for denne rapport er beskrevet i forskningsrapporten: ”Elevernes fysiske skolemiljø – set fra et panel af 6. klasseelevers synspunkt” af seniorforsker Ole Bredo, Danmarks Pædagogiske Universitet, 2000.

Tryk:

Socialministeriet.

ISBN 87-90946-07-3

1. oplag, september 2000.

Rapporten er gratis.

Ved bestilling af flere eksemplarer betales for forsendelse.

Fås ved henvendelse til Børnerådet. Teksten kan også hentes på

Børnerådets hjemmeside: www.boerneraadet.dk

Derfor denne undersøgelse

Skolernes miljø og den fraværende ”arbejds miljølov” for børn og unge i offentlige institutioner, herunder skoler, er et aktuelt debattemne. Mange af landets skoler bærer præg af, at der ikke har eksisteret en lov, der regulerer skoleelevers arbejds miljø. Det må undre, at vi ikke i samme omfang som for voksenarbejdspladser har tænkt på, at børn og unge har lige så stort behov for gode og sunde miljøer som voksne og er sikret ressourcer til at gøre noget ved det.

En moderne virksomhed er indrettet efter arbejds miljøloven. Der skal f.eks. være passende lys, luft og udluftningsmuligheder. Der skal være kantine eller frokoststuefaciliteter, fordi normen i dag er, at man ikke spiser sin madpakke ved arbejdspladsen. Normen er også, at der skal være mulighed for at lægge madpakken i køleskab. Medarbejdere kræver ordentlige toiletforhold så man ikke venter med at gå på toilettet, til man kommer hjem. Borde og stole skal passe sammen. Der skal være ordentlige arbejdsforhold.

Æstetisk indretning er ofte en del af en virksomhedskultur. Billeder på væggene, potteplanter og lyddæmpende foranstaltninger m.v. er med til at skabe et rart miljø for medarbejderne. Arbejdspladsen skal måske også være præsentabel for gæster/samarbejdspartnere. Mange medarbejdere har mulighed for at sætte et lidt personligt præg omkring eget arbejdsområde. Det er her man opholder sig og skal fungere i mange af dagens timer, hvorfor det jf. dansk tradition også skal virke hyggeligt. Med andre ord: Vi indretter arbejdspladsen både efter regelbundene forskrifter, krydret med et personligt præg, for at vi som medarbejdere kan føle os godt tilpas, og kan inspireres til at være effektive, kreative samt kunne trives på arbejdspladsen sammen med kollegerne.

Hvis man sammenligner en almindelig stor kommuneskole med en moderne større virksomhed, der har flere hundrede arbejdspladser, finder man så den samme holdning til, at skolemiljøet skal være en æstetisk oplevelse, have et sundt og pænt, måske ligefrem smukt arbejds miljø, der kan inspirere lærere og elever samt fremme lysten til at arbejde og lære?

Kan skolen med de miljømæssige standarder, der er virkeligheden mange steder, være den optimale ramme om elevernes lærings miljø, den kultur som ønskes fremmet og det sociale liv, som spiller en betydningsfuld rolle i børn og unges liv? Hvad mener eleverne selv? Svar på disse spørgsmål har vi forsøgt at indkredse i denne undersøgelse, som skal give os nogle af de ”bløde” svar, - sådan som børn spontant udtrykker sig. Det er en undersøgelse, som tegner et billede af elevernes indtryk af – og udtryk for - hvilke forhold, de finder gode og dårlige i det fysiske miljø på skolen. På nogle skoler kan der sagtens være tale om yderst kritisable forhold vedrørende f.eks. installationer og allergifremkaldende svampeskader uden eleverne fokuserer på disse ting, i modsætning til, hvad en tilsynsførende fra arbejdstilsynet eller sundhedsmyndighederne ville bemærke. Men det er ikke vores ærinde at belyse disse forhold i denne undersøgelse. Dette overlades til ansvarlige myndigheder. Elevernes erfaringer med det fysiske skolemiljø skal supplere de almindelige sikkerhedsforanstaltninger. De skal være med til at understrege, at skolen som sådan ikke alene er en elevarbejdsplads, men

også et sted hvor det fysiske miljø og de fysiske rammer bør indrettes efter de ønsker og tanker, elever selv har – og altså også efter, hvad der kan udledes af elevernes svar. F.eks. indretning af klasseværelser, toiletter, faglokaler m.m., således at skolen både *opfattes* som – og *er* - et trygt og stimulerende sted at være, set ud fra et elevsynspunkt.

Eleverne skal spørges

Generelt er miljølove udtænkt for og af voksne, og indtil videre også kun gældende for voksne. Der arbejdes på gennemførelse af en lov, der regulerer elevers og studerendes undervisningsmiljø¹. Loven skal give skoleelever og studerende ret til et godt fysisk, psykisk og æstetisk undervisningsmiljø. Loven skal også bestemme, at eleverne skal deltage i skolens sikkerhedsarbejde. Som det ofte fremgår af medierne, er det nødvendigt, at der de næste år anvendes mange penge på at rette op på tidligere tiders manglende prioritering af vedligeholdelse samt nybygning af skoler. Og det haster!

Men der er måske nogle ting, der er blevet overset i planlægningen af diverse tagrenoveringer og andre store reparationsopgaver, nemlig det faktum, at skolerne er for børn, og at denne gruppe medborgere tilbringer en betydningsfuld del af deres barndom og ungdom i disse offentlige rum. Da vi på en række områder finder det naturligt at spørge børn, at inddrage dem i forhold, der angår dem selv og deres hverdag, er det lige så klart, at skoleelever skal spørges om deres syn på forskellige miljøforhold på skolen og i klasselokalet, hvor de skal tilbringe mange timer dagligt.

For Børnerådet er det helt fundamentalt at lytte til børn, tage deres udsagn alvorligt og – hvor det er relevant – inddrage dem i de beslutninger, der siden skal træffes. Det er både i overensstemmelse med FN's Børnekonvention og et almindeligt udtryk for respekt for en gruppe medborgere, som i det her tilfælde ikke har haft en lov, der regulerer det miljø, de har pligt til at opholde sig i.

¹ Undervisningsministeren har den 17. maj fremsat *forslag til lov om elevers og studerendes undervisningsmiljø*. Det forventes at lovforslaget behandles i kommende Folketingssamling fra okt.2000.

Sådan svarer eleverne

- **Klasseværelset**

34 pct. af eleverne har svaret nej på spørgsmålet om klasseværelset er et rart rum at være i. Dvs. godt en tredjedel af en klasse befinder sig ikke godt i det lokale, hvor de tilbringer størstedelen af deres skoletid.

De elever, der udtaler sig positivt om deres klasselokale (66pct.) angiver som typiske eksempler, at det er, fordi de selv har gjort lokalet rart f.eks. har hængt plakater og tegninger op og fordi deres venner er i lokalet. – Som een udtaler:

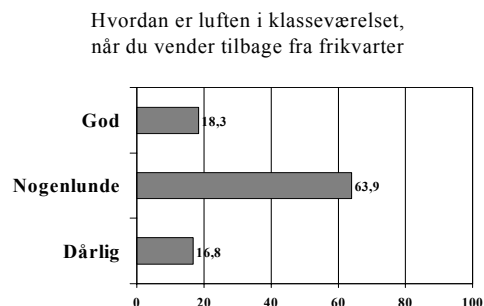
”Det er ikke rummet som sådan, der er rart.”

I de typisk negative svar drejer det sig om, at pladsen er for trang, at udluftningen ikke er tilstrækkelig, og der er behov for mere rengøring.

”Vasken stinker, og der falder ting ned fra loftet”.

Eleverne synes også, der mangler plakater og planter, som kan være med til at gøre rummet hyggeligt.

På spørgsmål om eleverne opholder sig i klasseværelset i frikvartererne har 63 pct. svaret ja og 37 pct. har svaret nej. Disse informationer skal sammenholdes med at 64 pct. finder luften nogenlunde og 17 pct. udtaler, at den er dårlig. Kun 18 pct. af eleverne finder, at luften i klasselokalet er god, når timen begynder.

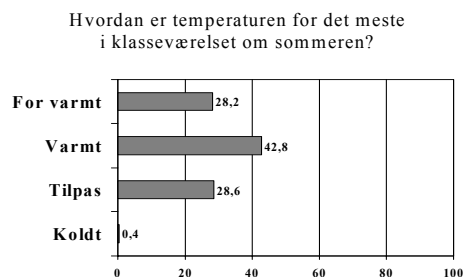

Kommentarer

Klasselokalet er elevernes base, deres ”hjemsted”. Der, hvor de skal modtage den overvejende del af undervisningen og tilbringe det meste af skoledagen herunder også frikvartererne. Derfor er det bemærkelsesværdigt og tankevækkende, at over en tredjedel ikke befinder sig godt i det lokale, hvor de tilbringer størstedelen af deres skoletid.

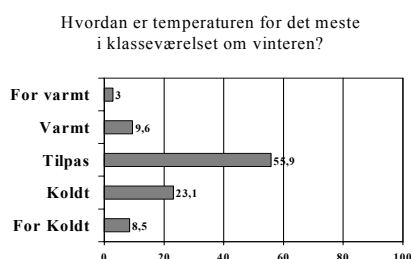
Her er for varmt

Om temperaturen i lokalet (sommer) svarer tilsammen 71 pct., at lokalet er varmt eller direkte for varmt. 29 pct. eller lidt under en tredjedel finder temperaturen tilpas.

Her er for koldt

Om vinteren finder godt halvdelen, 56 pct., af eleverne, at temperaturen er tilpas. Men det er alligevel bemærkelsesværdigt, at ca. 31 pct. finder, at lokalet er koldt eller for koldt. Med andre ord – ca. en tredjedel af eleverne må formodes at fryse.

Sjældent alene

På spørgsmålet om der er et sted, hvor eleverne kan have det lidt for sig selv i klasseværelset har 71 pct. svaret nej og 29 pct. ja. Som eksempler på, hvor de går hen, hvis de vil være lidt alene, angiver de elever, der har svaret nej, at de bl.a. anvender toilettet, skolegården eller går hjem.

Kommentarer

Det er naturligvis vanskeligt at gøre alle tilpas, når man skal finde frem til den rigtige lokaletemperatur. Men noget tyder på, at skolernes klimaanlæg ikke er tilstrækkelig gode eller indstillet godt nok. - Undersøgelsen giver ikke svar på, om det overvejende er de elever, der ikke finder klasseværelset rart at opholde sig i, som også forlader det i frikvarteret. Men det er betænkeligt, at kun 18 pct. af eleverne finder luften god nok i et lokale, hvor alle sanser skal skærpes og koncentrationen skal være i top.

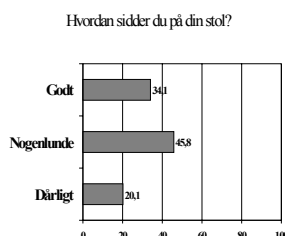
- **Hvordan passer bordene og stolene?**

Ordentlige siddevaner er noget de fleste voksne ved er vigtigt. Nogle virksomheder og skoler anvender fysioterapeuter som vejledere i, hvordan de enkelte arbejdspladser skal indrettes, for at medarbejderne og eleverne ikke skal få gener af forkerte arbejdsstillinger, dårlige lysforhold m.v. Dermed opnås optimalt velvære og effektivitet, mens arbejdet udføres.

”Man får ondt i numsen”

For de adspurgte elever gælder det, at 34 pct. (en tredjedel) svarer, at de sidder godt på deres stol. 46 pct. sidder nogenlunde og 20 pct. sidder dårligt. Udover, som én har svaret, at man får ondt i numsen, er eksemplerne på besvarelserne:

- *Ondt i ryggen og for lave stole og borde.*
- *Der er ingen pude på sædet eller i ryggen + de er for gamle.*
- *Den har en underlig form, og man rutsjer ned.*

Om bordene udtaler 48 pct., at det er godt at arbejde ved. 43 pct. finder det nogenlunde og 9 pct. svarer dårligt. De dårlige eksempler er bl.a.

- *Man skal bøje sig for meget.*
- *Det er for højt.*
- *Det er for langt ned, og jeg får nogle gange ondt i nakken.*
- *Jeg får ondt i ryggen.*

Bord og stol skal naturligvis passe sammen. Men det er ikke et vilkår for alle skoleelever: 88 pct. svarer dog positivt på spørgsmålet om bord og stol passer sammen. De ca. 12 pct. nej-sigere angiver som eksempler:

- *Bordet er for lille, stolen er for stor.*
- *Hvis stolen skal gå til knæene, og bordet skal gå til bagenden, ligesom der står på bordet, så synes jeg ikke, det passer sammen.*
- *Det er fordi min stol er for lille.*

Hvad angår indretning kan man hæfte sig ved, at der på den ene side er en udbredt tilfredshed med, hvordan bord og stol passer sammen. Men spørger man på den anden side direkte til bord og stol, svarer kun 34 pct., at de sidder godt, medens 20 pct. svarer, at de sidder dårligt på deres stol. Resten (under halvdelen) sidder kun nogenlunde.

Kommentarer

Af børnenes negative og ”på det jævne” svar afspejles tydeligt, at der er børn, som har fysiske gener i tilknytning til deres arbejdsplads. De formulerer nogle konkrete problemstillinger, som i virkeligheden ikke bør være til stede, fordi det er så enkelt at gøre noget ved det.

I den samme klasse har eleverne selvfølgelig vidt forskellig størrelse. Og de vokser i løbet af et skoleår. Et ”arbejdspladscheck” i løbet af skoleåret for at konstatere om eleverne sidder korrekt, vil derfor være en gavnlig rutine. Det kan være en god idé – i højere grad end det er tilfældet - at få en ekspert til at vurdere den enkelte elevs arbejdsplads. – Måske skal der blot byttes lidt rundt på stole og borde.

Udover hensynet til elevernes fysiske udvikling, er det vigtigt at elevernes arbejdspladser er korrekt indrettet, fordi forkert siddestilling skaber dårlige siddevaner, træthedssymptomer samt urolige børn. Denne problemstilling skal ses i lyset af børn rent faktisk sidder ned mange timer dagligt, idet den traditionelle katederundervisning som bekendt fortsat er fremherskende i Danmark i år 2000.

• Skolegården

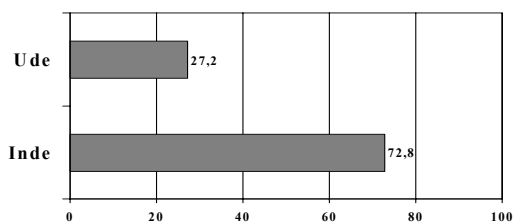
Når man spørger, om skolegården er rar at være i, svarer godt 63 pct. ja og 36 pct. nej.

Hvor opholder eleverne sig som hovedregel i frikvartererne?

Kun 27 pct. har svaret, at de er ude, mens 73 pct. opholder sig inde. F.eks.

- *i foyer,*
- *på gangene,*
- *i klassen,*
- *i andres klasseværelser eller i faglokalerne.*

Hvor opholder du dig mest i frikvarteret?

Hvad bruges skolegården til?

Elevernes besvarelse kan inddeles i tre hovedgrupper:

1) Den ene store hovedgruppe udgør cirka 40 pct. af svarene og henviser til sport eller sportslignende aktiviteter. F.eks.:

- *Til at spille fodbold.*
- *Vandkamp om sommeren.*

- *Sneboldkampe om vinteren.*
- *Spille basket.*
- *At løbe.*

2) Den anden store hovedgruppe udgør cirka 35 pct. af svarene og fremhæver det socialt rekreative: F.eks.

- *Sidde og snakke sammen.*
- *Lege i.*
- *Til at gå rundt i.*
- *Til at få lidt luft ... og hygge sig.*

3) Den tredje hovedgruppe udgør cirka 25 pct. af svarene. Her har opholdet ikke noget nævneværdigt formål. Eksemplerne på svarene er:

- *Ikke noget.*
- *Ingen ting.*
- *Til at gå igennem.*
- *Til at skyde genvej.*

Der er en markant forskel på drengenes og pigernes anvendelse af skolegården: 40 pct. af drengene mod kun 14 pct. af pigerne svarer, at de opholder sig ude i frikvarteret. - En mindre, men alligevel bemærkelsesværdig forskel er, at der også er en overvægt af drenge, der finder, at skolegården er rar at være i (68 pct. drenge mod 60 pct. piger).

Når fordelingen er, at 37 pct. drenge og 62 pct. piger ikke bruger skolegården til noget, er det interessant, at sammenholde det med, hvad skolegården i overvejende grad anvendes til: Sport og sportslignende aktiviteter. De elever der har svaret, at de ikke finder skolegården rar at opholde sig i, har blandt nogle af begrundelserne angivet de voldsomme aktiviteter:

- *Lade være med at bruge så megen plads på boldspil.*
- *Man er hele tiden bange for at få en bold i hovedet.*
- *Der er så meget larm.*

Af andre grunde skal nævnes:

- *De store skubber og slår.*
- *For øde.*
- *Der er altid koldt og mørkt.*
- *Hvis der blev malet og der kom flere aktiviteter, vil det være godt.*

Kommentarer

Generelt har den menneskelige krop behov for bevægelse – ikke kun på grund af evt. forkert arbejdsstilling. Bl.a. derfor er frikvartererne og muligheden for fysisk udfoldelse vigtig. Men det er altså kun godt 27 pct. af eleverne, der går ud i frikvartererne. - Dette må give anledning til nærmere vurdering af to forhold:

Det ene er, at skolegårdsmiljøet synes at være indrettet på at give plads til de mere voldsomme drengelege. Det andet er, at ingen har fremhævet, at der er områder til de mere stilfærdige (pige)lege og steder, hvor man kan hygge sig i mere rolige

omgivelser. Man kunne fristes til at mene, at dette lægger op til nødvendigheden af en vurdering om skolemiljøet med sine fysiske rammer - utilsigtet - medfører kønsdifferentiering og i givet fald, hvilke konsekvenser det har for skolens psykiske miljø? Måske kan resultaterne også lægge op til en helt anden fysisk tilrettelæggelse af elevernes udemiljø på en skole. – Som det er i dag på de fleste skoler, er der tale om en meget traditionel opdeling i et ”skolehus” og en gårdsplads. Det er en opdeling, der tydeligvis ikke mere er tidssvarende.

- **Skolernes toiletforhold**

Eleverne blev spurgt, om de bruger skolens toiletter, om toiletforholdene inden- og udendørs og de hygiejniske forhold:

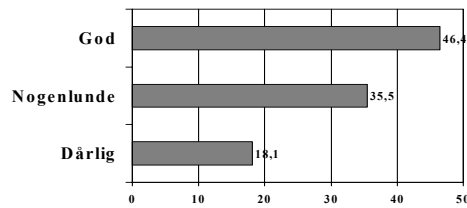
75 pct. af eleverne benytter skolens toiletter. Næsten 25 pct. (en fjerdedel) svarer, at de ikke benytter skolens toiletter.

Kun 17 pct. finder *indendørs-toiletterne* gode. 45 pct. svarer nogenlunde og 37 pct. finder forholdene dårlige.

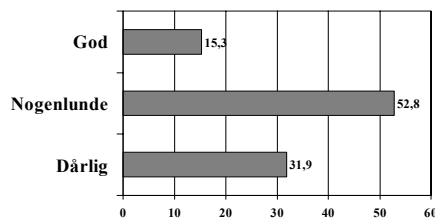
Hvad angår *udendørs-toiletterne* finder godt 8 pct. forholdene gode, næsten 30 pct. finder dem nogenlunde, mens over 61 pct. finder forholdene dårlige.

Af svarene kan det tolkes, at skolens toiletter bliver rengjort dagligt, men at renligheden falder i løbet af skoledagen, hvilket tydeligt fremgår af diagrammerne på følgende side:

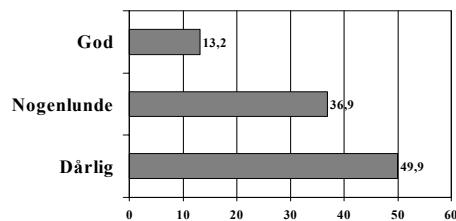
Hvordan er hygiejnen (rengøring m.v.)
på toiletterne – morgen?

Hvordan er hygiejnen (rengøring m.v.)
på toiletterne – middag?

Hvordan er hygiejnen (rengøring m.v.)
på toiletterne – eftermiddag?

Hvorvidt den tiltagende dårlige hygiejne, der ifølge besvarelsen finder sted i løbet af dagen, udgør en sundhedsmæssig risiko, er ikke muligt at besvare ud fra de givne oplysninger. Nu er det som tidligere nævnt heller ikke en arbejdsmiljø- eller sundhedsundersøgelse, der her er tale om, men alene en belysning af elevernes vurdering af, hvilke forhold de finder gode eller dårlige i det fysiske miljø på skolen.

Hvis toiletforholdene er dårlige, hvad er der så galt?

Hovedparten af svarene (kun ca. halvdelen af spørgepanelet har besvaret dette spørgsmål) nævner hygiejniske forhold, og de vedrører primært syns- og lugtesanserne. Det er sjældent i elevernes besvarelse på dette område, at der nævnes særlige behov for fysiske foranstaltninger, f.eks. at døren kan låses, at man kan vaske hænder, at der er rene håndklæder eller brug for mere plads o.lign. Disse forhold er heller ikke fremhævet særskilt i de spørgsmål, som eleverne skulle besvare, fordi formålet med spørgsmålene om toiletforholdene var at tage udgangspunkt i hygiejne.

Besvarelsene kan groft taget opdeles i tre kategorier:

- 1) Svar, der primært henviser til andres kritisable brug af toiletterne.

- 2) Svar, hvor der henvises til toilettet som et fysisk rum uden at der henvises til andre personers adfærd.
- 3) Svar, hvor der henvises til ubehag, som principielt kan være en kritik af et fysisk forhold, f.eks. dårlig ventilation, men uden at dette fremgår direkte.

Svarene på spørgsmålet fordeler sig således:

- 1) Ca. 40 pct. af besvarelserne henviser til andres kritisable brug:
 - *Små børn glemmer at trække ud.*
 - *Der er mange, der skriver på væggene.*
 - *Der er tis over det hele.*
 - *Der ligger vand på gulvet.*
- 2) Ca. 20 pct. af besvarelserne henviser til toilettet som fysisk rum:
 - *Låsene virker ikke.*
 - *Låsene er grimme.*
 - *De er meget gamle.*
- 3) Ca. 40 pct. af besvarelserne henviser til gener eller alment ubehag:
 - *Der stinker.*
 - *Ulækkert.*
 - *Der er beskidt.*
 - *De er klamme.*

Kommentarer

Generelt er det selvfølgelig vanskeligt at opretholde et passende renlighedsniveau, når mange skal deles om toiletter. Sådan som det fremgår af elevernes direkte udtalelser, kan man godt tale om skolernes manglende omsorg for - og hensyn til - at der er mange børn om at dele en skoles toiletter. Der udøves ikke den samme form for hensyntagen eller ”toiletdisciplin”, som man ofte indøver eller kræver i en familie eller i et kollektiv. Denne måde at anskue elevernes svar på understøttes af, at en fjerdedel angiver ikke at bruge skolens toiletter. Denne konklusion må naturligvis give anledning til betænkeligheder, hvis der er tale om, at eleverne på grund af hygiejneniveauet på skolens toiletter, undertrykker trangen til at gå på toilettet i flere timer.

• Først svede til gymnastik og så i bad

På spørgsmål om *forhold i forbindelse med gymnastik* ser besvarelserne således ud:

Over 76 pct. svarer ja til, der er plads nok i gymnastiksalen. Mens 23 pct. svarer nej.

På spørgsmål om *badeforholdene efter gymnastik/svømning* svarer eleverne således:

- 34 pct. finder dem gode.
- 48 pct. finder dem nogenlunde.
- 18 pct. dem dårlige.

Det er således kun godt en tredjedel, der finder, at deres badeforhold er gode. Hovedparten af besvarelsene peger på, at badeforholdene så at sige er på det jævne (nogenlunde). Men det er alligevel værd at beskæftige sig med de kritiske svar.

- *De stinker af tis, så de er meget ulækre.*
- *Der er ikke til både drenge og piger, så vi skal skiftes, det er lidt irriterende.*
- *Baderummet er for lille, og omklædningsrummet er også for lille.*
- *Man skal gå ud på gangen for at komme i bad.*
- *Der er næsten kun koldt vand.*
- *Nogle brusere virker ikke, og om sommeren kommer der myrer og edderkopper ind, og der er meget beskidt.*
- *Der stinker, og der er ikke gjort rent.*
- *Der er mange, der går i bad, hvis de har fodvorter.*

Denne kritik afspejler både nogle uacceptable hygiejniske forhold og peger, ligesom for klasseværelset på, at eleverne ønsker at befinde sig i nogle æstetiske omgivelser.

Vi har spurgt eleverne om deres *behov for at bade alene* på skolen: Næsten 10 pct. har svaret ja og godt 90 pct. har svaret nej.

Vi har også spurgt eleverne om deres *muligheder for at bade alene* eller bag et forhæng: Næsten 80 pct. svarer, at det ikke er muligt og godt 20 pct. at de har denne mulighed.

Kommentarer

I Danmark har vi en ret åben badekultur i offentlige rum. Her tænkes på strand, svømmehaller, omklædning og bad i forbindelse med sportsudøvelse mv. For medborgere med anden etnisk baggrund, er det ikke altid en selvfølge at bade og være nøgne i samvær med andre. Vi skylder det hensyn at give mulighed for at være afskærmet, når disse børn og unge bader på skolen. Andre med forskellige handicap kan også have et sådant behov. Det vil være positivt om skolen gav bedre muligheder herfor og tillod selvbestemmelse på dette område.

• Elevernes spiseforhold

Forespurgt svarer godt 81 pct. af eleverne, at de har madpakke med i skolen og næsten 19 pct., at de ikke har mad med.

Men det er kun 30 pct. af eleverne der kan lægge maden i køleskab. De øvrige 70 pct. har ikke denne mulighed.

86 pct. kan købe mad på skolen, 14 pct. har ikke denne mulighed.

Undersøgelsen siger intet om, hvilken type mad det drejer sig om og dermed heller ikke noget om sundhedsniveauet.

Kun 0,5 pct. oplyser, at de spiser i kantine. Hovedparten af eleverne, næsten 94 pct. spiser i klasseværelset. Dvs. i det lokale, som 64 pct. af eleverne også tilbringer frikvartererne i, og hvor kun 18 pct. finder, at luften er god. Og i det lokale, hvor det jf. elevernes udtalelser om temperaturforholdene, er vanskeligt at finde den rette temperatur.

Kommentarer

Det er mange elever, der dagligt må spise en ”taskelummer” madpakke til frokost. Hvis skolens opgave også er at være normgivende på en række områder, så må man vurdere om den spisekultur, som er vilkårene for hovedparten af eleverne, er en ønskværdig norm. Hvilken spisekultur er skolen med til at fremme? Får eleverne tilstrækkelig ro til at spise og hvordan sikres eleverne frisk mad og gode spisevaner?

Ordentlige kantineforhold er en del af svaret: En bedre måde at sikre eleverne en tiltrængt pause, bevægelse og udluftning af klasselokalet. Skolen må være medansvarlig for, at eleverne får nogle gode spisevaner og skabe en indretning som fremmer dette.

• Skolen som helhed

Når man spørger eleverne, om de synes skolens bygninger stort set er rare at være i er der en overvejende positiv besvarelse. 79 pct. finder faktisk, at det er tilfældet. Som eksempler på ja-svar angives:

- *Fordi at der er tilpas varmt og rimeligt rent.*
- *Der er billeder på væggene og den slags.*
- *Fordi det er hyggeligt, det er rart at være der.*
- *Fordi der er mange møbler, og de er pæne.*
- *Der er musik og mange søde klassekammerater.*

21 pct. synes ikke, at bygningerne er så rare. Man kan anlægge den betragtning, at det kun er en mindre del af eleverne, der er kritiske overfor skolens bygninger, men til gengæld er eksemplerne på disse elevers kritik massiv:

- *Fordi der stinker på toilettet.*
- *Man bliver syg af vinduerne, og gulvet er der huller i.*
- *Der er ikke pænt, den er gammel, der er for koldt og stort nogle steder.*
- *Der er grimt og nogle gange indelukket.*
- *Den er klodset og grå.*

• Hvad er det bedste ved at komme i skole?

I over halvdelen af besvarelserne (55 pct). anvendes udtrykket vennerne om de elever, der udgør samværet i skoletiden f.eks.:

- *At være sammen med vennerne, skolekammeraterne.*
- *at man kommer hen til sine venner og slipper for sin irriterende...*
- *Fordi jeg skal – og at komme over til mine venner.*
- *Selskab.*

En anden svarkategori (anden prioritet) fremhæver tillige skolen som et læringssted. Denne svartype udgør ca. 20 pct. af svarene med følgende eksempler:

- *At man får lært noget.*
- *At man lærer noget, og at man kan være sammen med vennerne.*
- *At man ved, man bliver klogere og at møde sine venner.*
- *Det er, at man lærer noget.*
-

Kun ca. 10 pct. af eleverne peger på bestemte fag som det bedste ved at komme i skole. De siger f.eks.:

- *At man skal have hjemkundskab og idræt.*
- *Det er det at have dansk og være sammen med sine venner.*
- *Musik.*
- *Hvis man skal have sit yndlingsfag.*

10 pct. af eleverne fokuserer på pauserne som det betydningsfulde.

- **Hvad er det bedste ved at komme hjem fra skole?**

Af elevernes besvarelser ses det tydeligt, at den klassiske lønarbejderindstilling til sit job (arbejdet legaliserer fritiden) har givet afsmitning til skoleelevers syn på deres skoledag:

52 pct. nævner forskellige klassiske ”fyrftenssynspunkter” som f.eks:

- *At man slapper af.*
- *Man skal ikke anstrenge sig mere.*
- *Det at man har fri og selv kan bestemme, hvad jeg skal lave.*

I 15 pct. af besvarelserne fokuseres der på forskellige hjemmeaktiviteter:

- *At være hjemme*
- *At være sammen med familien*
- *Spille forskellige spil*

30 pct. har andre grunde til at fremhæve deres fritid. Det drejer sig både om forskellige fritidsaktiviteter, men også det at være alene og være sammen med dyr.

En gruppe elever begrundet det positive ved fritiden med nogle aversioner mod skolen:

- *Jeg slipper for mine lærere.*
- *Ikke at være i skole og høre på lærerne. Så kan jeg være sammen med mine venner.*
- *At man ikke skal sidde på en stol hele tiden.*
- *At man ikke skal lide mere.*

- *Slipper for larmen.*

Hvad angår de elever, der har svaret i den sidste kategori (anslået en tiendedel), opleves skolen ikke – mest af sociale grunde – som et rart eller trygt sted at være.

Kommentarer

Det er tankevækkende, at over halvdelen af eleverne er opdraget til at mene, at skolen er en arbejdsplads, hvor læring eller uddannelse i højere grad opfattes som noget, der drejer sig om slid og slæb, mere end erfaringsdannelse og udvikling eller den type inspiration, man får ved at læse bøger og se film. Det rejser spørgsmålet, om eleverne finder skolen kedelig, ikke mindst i lyset af, at over halvdelen af eleverne har svaret, at vennerne er den største attraktion ved at komme i skole?

Tyder det på, at skolen skal arbejde mere for at fastholde de positive forventninger, som børnene møder med på allerførste skoledag og få disse forventninger til at række flere år ud over 6. klasse?

Konklusion

I denne undersøgelse er godt 1000 skoleelever i 6. klasse på 51 skoler på landsplan gennem en spørgeskemaundersøgelse blevet spurgt, om deres mening om forskellige forhold i skolens fysiske miljø. Det fremgår på flere områder, at eleverne reflekterer over det miljø, de dagligt opholder sig i og ganske klart formulerer, hvad der er godt, og hvad der ikke fungerer tilfredsstillende. I besvarelserne om både lokaler, skolegård, spiseforhold og andre forhold får vi, udover en nøgtern vurdering af børns fysiske skolemiljø, en klar melding fra 6. klasse om, at børn i allerhøjeste grad har sans for æstetik, og at de gerne ser, at den er til stede i deres skolemiljø. Børn i 6. klasse vil kort og godt gerne have ordentlige forhold på deres skole!

Klasseværelset er ikke et rart rum for godt en tredjedel af eleverne. Kun 18 pct. svarer at luften i klasselokalet er god. Og der er problemer både sommer og vinter med rumtemperaturen. Eleverne synes, at pladsen er for trang og indeklimaet ikke er godt nok. Hovedparten af eleverne bliver i klasseværelset i frikvartererne.

Bordene og stolene synes umiddelbart at passe til eleverne. Men når der spørges mere specifikt, er det kun en tredjedel, der sidder godt på stolen. Den resterende og dermed hovedparten af eleverne sidder faktisk kun nogenlunde eller direkte dårligt. Selv om vi ikke forventer, at børn skal have viden om korrekt siddestilling er de meget præcise i deres kritik, og der er tale om forkert siddehøjde, bordhøjde og ømhed i nakke og ryg.

Skolegården kalder ikke på hovedparten af eleverne. Mere end to tredjedel opholder sig inde i frikvartererne. I de lokaler, hvor luften ikke er god, og pladsen for trang! Men faktisk er det også ca. to tredjedel af eleverne, der giver udtryk for at skolegården er rar at være i. Men der er stor forskel på drengenes eller pigernes positivitet. Kun 14 pct. af pigerne går ud i frikvartererne. For de elever, der ikke kan lide at opholde sig i skolegården har det sammenhæng med, hvad skolegården anvendes til: Nemlig mere voldsomme sportslige boldaktiviteter samt vandkampe og sneboldkampe. Ingen har angivet, at der er indrettet områder til mere stilfærdige aktiviteter eller typiske pigelege.

Skolernes toiletforhold har gennemgående et hygiejneniveau, der medfører at en fjerdedel af eleverne ikke benytter dem i skoletiden. Af besvarelserne kan det aflæses, at toiletterne godt nok rengøres og er nogenlunde eller godt rengjort om morgenen. Men i løbet af dagen falder hygiejneniveauet til at være overvejende nogenlunde eller direkte dårligt, som det er tilfældet i halvdelen af besvarelserne. Der er hovedsagligt tale om både andres kritisable brug af toiletterne: Tis over det hele, vand på gulvet, og de små, der glemmer at trække ud. Hertil kommer et alment ubehag fordi der stinker, der er beskidt og de er ”klamme”. Endvidere er der nogle fysiske forhold: Låse der ikke virker og gamle toiletrum. Ingen har udtalt sig om muligheder for at kunne vaske hænder eller pladsforhold.

Badeforholdene i forbindelse med gymnastik er for hovedparten af eleverne kun nogenlunde eller direkte dårlige. Kun en tredjedel svarer positivt. De kritiske svar er *meget* kritiske og afspejler uacceptable hygiejniske forhold, hvor der er tale om lugtgener, trange og upraktiske pladsforhold, der er beskidt og manglende

justits i forbindelse med fodvorter. Det er ikke engang en tredjedel af eleverne, der har mulighed for at bade alene.

Elevernes spiseforhold bidrager ikke umiddelbart til at skolen kan være positivt normgivende. Hovedparten af eleverne må spise en ufrisk madpakke direkte fra tasken, idet kun lidt under en tredjedel af eleverne kan lægge maden i køleskab. Eleverne er for de flestes vedkommende henvist til at sidde og spise i det klasselokale, som i forvejen har utilstrækkeligt klimaforhold.

Skolen som helhed eller skolens bygninger har ikke en negativ klang hos flertallet af eleverne. De er faktisk positive. Besvarelserne tyder på, at eleverne hæfter sig ved forhold, der handler om æstetiske oplevelser: Hygge, billeder på vægge, pænhed, musik mv. – Lige modsat de elever, der fremsætter kritik, og som gør det massivt. De beskriver, at skolen er grim og uæstetisk på flere områder.

Det bedste ved at komme i skole er absolut mødet med vennerne. Skolen som læringssted og de respektive fag har en mindre fremtrædende plads i elevernes syn på deres skolegang. Vennerne er simpelthen skolens hovedattraktion. Det har over halvdelen givet udtryk for. Eleverne vil gerne lære noget – sammen med vennerne. Men det spiller en sekundær rolle. Kun 10 pct. peger på bestemte fag, som det attraktive ved skolen.

Det bedste ved at komme hjem fra skole udtrykkes gennem forskellige ”fyraftenssynspunkter”: At man slapper af, og man selv kan bestemme, hvad man kan lave.

Ca. en tredjedel begrundet deres positive indstilling til fritiden med, at de skal dyrke deres fritidsaktiviteter. Men der er også en gruppe (ca. en tiendedel), som herigennem udtrykker aversion mod skolen: Fri for lærerne, tid til at være sammen med vennerne (venner uden for skolen?) Men også det, at man ikke skal sidde på en stol hele tiden. Det må opfattes sådan, at denne elevgruppe ikke synes, at skolen er et rigtig rart eller trygt sted at være.

Perspektiver

Det fysiske miljø på skolerne

Skolen skal som fysisk ramme være på omgangshøjde med den tid, den skal fungere i. Derfor skal der stilles krav til, at den teknisk set lever op til tidens krav. Vi ved, at behageligt indeklima, belysning, fysisk indretning betyder noget for trivsel, og æstetiske omgivelser virker inspirerende. Desværre er virkeligheden, at skolerne mange steder synligt ligner det man i ejendomsmæglerbranchen betegner som et ”håndværkertilbud”. Hertil kommer de skjulte skader, som f.eks. fugt og svampeskaderne. De er lige så slemme, fordi de er med til at skabe et dårligt indeklima, som forstærkes af utilstrækkelig rengøring, manglende udluftning og ventilation. Ud over, at det sender et dårligt signal til de børn og voksne, der skal opholde sig på disse skoler, mange timer om dagen, er der reelt tale om fysiske gener hos eleverne. Kombinationen af dårligt indeklima og møbler, der ikke passer som de skal, kan medføre at eleverne bliver uoplagte, får hovedpine og koncentrationsevnen falder. Et sådant indeklima vil ikke blive accepteret på mange arbejdspladser. Hvorfor skal det så være skoleelevers virkelighed?

Man kan godt diskutere elevernes eget ansvar for deres miljø og de konsekvenser, de selv må tage. Men hvad angår de noget miserable toiletforhold, kan man vælge blot at konstatere, at dette er virkeligheden, når mange skal dele de toiletter, der er til rådighed. Man kan drage konsekvenserne og anvende den optimale løsning: Nemlig at have en person, der fører tilsyn med skolens toiletter flere gange i løbet af dagen. Og lige som på offentlige steder, sørger for kontinuerlig renlighed i løbet af skoledagen. Det vil have en positiv signalværdi i forhold til, hvilket hygiejniveau, der ønskes fremmet. Og man kan også anlægge den betragtning, at skolen, helt naturligt og praktisk, også kan anvende toiletområdet til at udvikle en fornuftig ”hensyntagen-kultur” hos eleverne, som gælder på så mange andre områder i samfundet.

På samme måde anbefales det, at elevernes badeforhold bliver ændret. De forhold, som de kritiske elever har peget på, er helt uacceptable. Derfor må vi opfordre til, at skolerne meget nøje vurderer, hvordan der hurtigst kan rettes op de forhold. Det skal ikke være ulækkert at tage et bad efter gymnastik! Tværtimod, det er en del af skolens læring, at sådan gør man fordi det er behageligt og en del af vores kulturs sundhedsopfattelse. Det ligger i tidsånden, at såvel toilet- som baderum indrettes æstetisk med ordentligt lys, spejle og i materialer, der er nemme at rengøre. Således behøver soignering flere gange daglig i disse rum ikke at være tidsmæssigt og praktisk belastende.

Skolernes udendørsfaciliteter burde med lethed kunne opdeles i nogle mindre områder med overskuelige rum, så de indbyder alle elever til at benytte dem i frikvartererne. Skolernes indsats for at få eleverne ud i pauserne må være alt for lille, når så mange bliver inde i frikvartererne. Opfordring til at eleverne går ud i pauserne, kombineret med at vinduerne åbnes, ville være en nærliggende og enkel måde at klare en stor del af det dårlige indeklima i klasserummene.

Et æstetisk og velfungerende skolemiljø er den bedste måde at lære børnene, at de kan stille krav til skolemiljøet og skal være bevidste om, at et godt miljø har

betydning for trivsel og kan minimere eller forhindre arbejdsulykker, både i deres fritidsjob og senere i permanente arbejdsforhold.

Skolens kultur

Enhver skole har sin egen kultur, det man i andre sammenhænge kalder virksomhedskultur, og skal være formidler af denne kultur. De fysiske rammer er med til at signalere kulturen. Ordentlige rammer indbyder til, at man passer på dem og det skaber bevidsthed hos eleverne om, at de er prioriteret.

Det man ejer eller har været med til at skabe, passer man bedre på og trives med. Det er præcis den opfattelse, der synes at være fraværende hos eleverne, udtrykt gennem deres "lønarbejderindstilling" til skolen. Eleverne vil faktisk gerne være med til at sætte deres præg på deres klasselokale og andre af skolens rum, hvor det er relevant. Det vil være nærliggende, at eleverne får denne mulighed, fordi det kan medvirke til at skabe en følelse af ejerskab. Samtidig er det en del af det demokrati, vi ønsker børn skal være en aktiv del af. Skolen skal have en indbygget rettighedskultur, som bl.a. synliggøres gennem elevernes indflydelse på de rum, de skal opholde sig og fungere i. Det gælder også skolegårds miljøet, som på en stor del af eleverne ikke har en særlig stor tiltrækningskraft.

Mange skoler lider under at være bygget i katederundervisningens tidsalder. En tid, hvor projektarbejde og undervisning i mindre grupper ikke var opfundet. Det er det heldigvis i dag. Men mange skoler har vanskeligt ved at praktisere denne undervisningsform, fordi skolen ikke er indrettet til anvendelse af individuelle og kreative metoder i undervisningen. Disse skoler må betragtes som nødlidende. De taler ikke til børns kreativitet og inspirerer ikke til leg og læring. Det er vigtigt, at disse skoler ændres således, at lokale indretning, visioner og pædagogiske krav til mere værkstedsundervisning og projektarbejde hænger sammen. Det skylder skolerne ikke mindst de elever, der ikke er så bogligt funderet eller hurtigt mister koncentrationen under den traditionelle katederundervisning. Denne gruppe elever, har brug for andre muligheder til at opnå nogle succeser.

Der må herudover også ses på, hvordan den æstetiske oplevelse kan styrkes. Det er vigtigt, fordi inspiration og æstetik kan være med til at minimere hærverk og dermed forhindre, at skolen fremtræder sølle og nedslidt, noget som er vanskeligt at identificere sig med og derfor blot bliver et "sted", man opholder sig kortvarigt.

Skolen som ramme om elevernes sociale liv

Skolen fungerer som ramme om elevernes sociale liv. Som det tydeligt fremgår af besvarelserne er samværet med kammerater af stor betydning. Det er vigtigt for børns udvikling, at de trives med - og på - deres skole. Børnerådet har i en undersøgelse fra 1999 påvist, at dårligt fysisk miljø kan være med til at skabe konflikter og egentlig mobning blandt eleverne. Hvis skolen som helhed skal være attraktiv for eleverne, tyder noget på, at ledelse og lærere må vurdere, hvad der netop på deres skole, kan være med til at inspirere eleverne og opnå en større grad af fællesskabsfølelse. Det skal være noget, der rækker ud over de nære venner og omfatter skolen som helhed. Skolen er, eller kan komme til at blive, et stærkt aktiv i lokalmiljøet. Det er *det*, alle ønsker af en god skole, og som de fleste

heldigvis er bevidste om, men desværre alt for ofte mangler ressourcer til at realisere.